

Betekenisgeving van creativiteit

Tijdens mijn Masterstudie 'Leren en Innoveren' te Eindhoven deed ik onderzoek naar 'creativiteit'. Specifieker ging het onderzoek uit naar: betekenisgeving van creativiteit, en mogelijkheden om creativiteit in een schoolsituatie te ontwikkelen. Bij het doen van dit onderzoek heb ik kennis en inzichten opgedaan over het boeiende en niet eenduidige concept creativiteit. Via deze publicatie wil ik deze kennis delen met collega docenten.

Joost Willem Welbers

In een maatschappij waar diverse veranderingen elkaar steeds sneller opvolgen wordt creativiteit gezien als een belangrijke vaardigheid voor de 21e eeuw. Scholen stellen zich steeds vaker de vraag op welke manier creativiteit onderdeel wordt van het bestaande onderwijs. De betekenisgeving aan creativiteit door het schoolteam is dan van belang. De gegeven betekenis heeft invloed op pogingen om creativiteit bij de lerenden te ontwikkelen. Een veelgehoorde betekenis is: 'creativiteit is het proces van het verkrijgen van originele ideeën met een waarde'. Echter wat is het belang van die waarde bij creativiteitsontwikkeling?

Waarde van product en proces

Om als creatieveling te worden gezien moet je een idee met waarde genereren. Voor de maatschappij heeft een idee dat een probleem oplost waarde. Daartegenover staat dat voor creativiteitsontwikkeling het genereren van verschillende ideeën alleen al relevant kan zijn. Literatuur over creativiteitsontwikkeling beveelt docenten aan een productgerichte insteek te vermijden, en in plaats daarvan terugkoppeling te geven op het proces van creativiteit zelf. Bijvoorbeeld door terug te koppelen op de wijze waarop de ideeontwikkeling tot stand is gekomen, of waarom iets als 'nieuw' gezien kan worden.

Een eindproduct kan mogelijk minder waardevol zijn voor de maatschappij, binnen de opleiding kan juist het proces van die creativiteit waardevol zijn voor de (door)ontwikkeling van creativiteit en toekomstige mogelijke nieuwe oplossingsmogelijkheden.

Het creatieve proces

In een creatief proces worden divergerende en convergerende

vaardigheden afwisselend aangewend. Om op ideeën te komen werk je divergerend waarbij je loslaat, alternatieven zoekt, oordeel uitstelt, en focust op de kwantiteit van ideeën. Mogelijke concrete methoden hiervoor zijn bijv. *brainstormen* en *mindmaps*. Om je ideeën te selecteren ga je convergerend te werk waarbij je vasthoudt, keuzes maakt, oordeelt en focust op kwaliteit. In het creatief proces gaat het ten eerste om het onderzoeken van mogelijkheden binnen een gesteld probleem. Ten tweede worden keuzes uit de gevonden mogelijkheden gemaakt. Ten derde creëren de lerenden het product volgens inzichten uit voorgaande fases. Tijdens en na elke fase reflecteert de docent op het proces. Hierbij stelt hij zijn oordeel uit en toont zijn nieuwsgierigheid naar de belevingswereld van de lerenden.

Structuur van een creatieve opdracht

Hoe ziet een opdracht van creativiteitsontwikkeling eruit? Een opdracht daagt de lerenden al snel uit om te divergeren en autonoom keuzes te maken als een opdracht een mate van gestructureerdheid bevat. Vaak bestaat de neiging bij docenten om opdrachten sterk te sturen. Denk bijvoorbeeld aan stappenplannen voor het proces en specifieke criteria voor het eindproduct. De opdrachten zijn daardoor te gestructureerd en dus te weinig open geschreven. Deze balans tussen een gestructureerde en ongestructureerde aanpak vraagt van de docent om controle los, en risico's toe te laten.

Een duidelijk beschreven doel bakent de opdracht af, zodat de lerenden zich niet verliezen in de mogelijkheden van de opdracht. Deze doelbeschrijving heeft verschillende uitkomsten als resultaat. De doelen kunnen door docent of vanuit de le-

Om als creatieveling te worden gezien moet je een idee met waarde genereren

renden zelf vorm krijgen. Daarnaast geeft een doelbeschrijving veiligheid voor de lerenden. Hoewel een veiligheidsgevoel bij de lerenden vooral verkregen wordt door middel van persoonlijke begeleiding die aansluit op het gestelde doel.

Persoonlijke begeleiding

In het creatieve leerproces zijn emoties als angst en tevredenheid afwisselend een stimulator en een blokkade.

- Ga daarom op zoek naar patronen van emoties die het creatieve proces stagneren en bevrijdt ze van zelfopgelegde beperkingen;

Docenten, coach de lerenden met *feedback* en *feedforward*

- Sluit bij het inspireren aan op de belevingswereld van de lerenden of nodig ze uit om alternatieve routes te bewandelen;
- Coach de lerenden daarnaast met *feedback* en *feedforward*. Maak ze bewust van eigen kwaliteiten en hoe hiervan optimaal te profiteren. Aangeraden wordt om een zekere groei-mindset en openheid in te zetten om een gevoel van wederzijds vertrouwen en autonomie te krijgen bij de lerenden;
- Het is aan te raden negativiteit te vermijden door terugkoppelingen te geven zonder te oordelen;
- Leer de lerenden te vertrouwen op eigenwijsheid en die te gebruiken om in het creatieve proces te blijven en verder te ontwikkelen;
- Door het respecteren van de beschreven aandachtspunten bij de lerenden, kan emotie een katalysator worden in het creatieve proces in plaats van een blokkade.

Visie op creativiteit

Een gezamenlijke teamvisie op creativiteit en aansluitende begeleiding is de belangrijkste bijdrage die docenten aan de creativiteitsontwikkeling kunnen leveren. In deze visie is het van belang om duidelijk aan te geven welke creatieve vaardigheden passen bij creativiteit. De waarde van creativiteit voor onderwijs zit namelijk niet in het product maar in het proces. In dit proces laat de docent de controle zoveel mogelijk los. Bij zowel de opdrachtbeschrijving alsmede bij de begeleiding. Ga op zoek naar een balans tussen openheid en het veilig begrenzen van de opdrachten. Een duidelijke doelbeschrijving helpt hierbij. Creativiteitsontwikkeling staat of valt bij een positieve groei-mindset van lerenden en van de docent. Middels *feedback* en *feedforward* worden lerenden tijdens het creatieve proces op coachende wijze bewust gemaakt van hun creatieve verrichtingen. Ga als team mee in de belevingswereld van de lerenden en geef waarde aan het proces in plaats van aan het product. Het uitgangspunt van het team zou moeten zijn dat iedereen creatief is, maar dit nog niet ontdekt dan wel zelf ervaren heeft. Creativiteitsontwikkeling is namelijk niet een proces van een vernieuwend idee met waarde. Het is veel meer het proces waarin waardering wordt gegeven aan de lerende met zijn idee.

De auteur is docent Mediavormgeving aan ROC Nijmegen.
Info: Jw.welbers@roc-nijmegen.nl